

Dio kulturnog nasljeđa na prostoru Opštine Nikšić

Burna istorija Nikšićkog kraja praćena brojnim migracionim talasima stanovništva osnovni je uzrok nedovoljne brige prema kulturnom nasleđu. Da je to i svjetski problem potvrđuje potreba da je još 1931. godine donesen međunarodni dokument o zaštiti spomenika kulture, nazvan Atinska karta.

Poslije II Svjetskog rata doneseno je više dokumenata koji obavezuju čovječanstvo da se odgovornije odnosi prema kulturnom nasljeđu (Preporuka UNESCO iz 1956.godine, zatim Konvencija o zaštiti kulture I prirodne baštine UNESCO iz 1972.godine, koju je ratifikovala SFRJ 31.oktobra 1974.godine I mnoge druge).

U međunarodnim dokumentima pod pojmom kulturnog nasljeđa koje treba zaštititi navode se: arheoloska nalazišta, vrijedna djela arhitekture, akropole, znamenita mjesta I druga vrijedna djela ljudskih ruku.

Poslije II svjetskog rata u Opštini Nikšić I u Crnoj Gori, formirano je više institucija koje se bave zaštitom kulturnog nasljeđa. Jedan dio spomenika državnog značaja je pod zaštitom Zavoda za zaštitu spomenika kulture Crne Gore. Medjutim, naglu urbanizaciju i deruralizaciju, što je karakterisalo prostor Opštine Nikšić, pratili su razni socijalni, kulturni I drugi problemi, a to je sve uslovalo nebrigu društva za kulturno nasljeđe. Stalno je nedostajalo novca da se temeljitije istraže I zaštite brojna registrovana arheološka nalazišta kao sto su: Crvena stijena, brojne ilirske gomile i gradine, međa Vuka Manitoga, ostaci rimskih puteva i naselja-Povija, Ogradice, Zavrh, Riječani, Onogošt (Bedem), Moštanica, srednjovjekovni stećci, manastiri, crkve i dr.

Srednjovjekovno ime Nikšića-Onogošt (Anagastum) izvedeno je od imena gotskog vojskovođe Anagasta. Po istraživanjima A.J.Evansa, **srednjovjekovni Onogošt** je podignut na temelju rimskog grada-castruma. Grad se sastojao iz dva dijela-tvrđave I donjeg grada. Donji Grad je bio četvorougona građevina, sa tri jaka I visoka zida koji su, prema zapadu bili povezani sa gornjim utvrđenjem-bedemom. Na svakom uglu bila je po jedna kula,kao i po jedna na sredini svakog zida. Na prostoru Donjeg Grada, duž dvije ulice, nalazilo se naselje sa glavnim ustanovama, dok su van kapija grada bile trgovačke I zanatske radnje I stambene kuće. Oko Onogošta bile su važne utvrde na putevima: Budoš, Norin, Ostrog I u Nikšićkoj Župi grad Susjed (Jerinin Grad), čiji su ostaci I do sada očuvani. Iz perioda moćne slovenske države Duklje, države Podgorja, kao dijela Dukljanskog kraljevstva, pored Onogošta, malo je očuvanih arheoloskih nalaza. Moguće je da djelovi građevina, koje su do skoro postojale u Popima pored Onogošta, potiču iz toga vremena, kao I jedan dio najstarijih akropola u Nikšićkom polju I okolini. U pisanim dokumentima pominje se da je središte Podgorja bio Onogošt. Dvorovi knezova, po Hronici Popa Dukljanina, I kralja Prelimira, bili su u podnožju tvrđave Onogošt, u Popima. Kako je navedeno, Turci su od 1700.-1700.godine obnovili Onogošt. Gornji dio srednjovjekovnog Onogošta dosta je zadržao raniji izgled, dok je Donji Grad, unutar obnovljenih zidina, dobio izgled orijentalne kasabe. To se osobito može reći za izgled djelova grada oko Onogošta. Formirane su mahale, uske ulice, kuće međusobno izdvojene avlijama. Iako u ruševinama, dugo je Onogošt (Gornji I Donji Grad) zadržavao svoj stari izgled, pa I neki djelovi turskog Nikšića u polju-Stara Varoš, Grudska Mahala I dr.

Manastir Sv. Luke u Nikšićkoj Župi, sagrađen je sa lijeve strane toka Gračanice na fluvio-glacijalnoj terasi ispod Vodačkog vrha. Po predanju srednjovjekovni manastir Sv.Luke bio je sa desne strane toka rijeke, ispod brda Gradac, ali je bio porušen od usova. Manastir su na lijevoj

obali Gračanice sagradili Crnojevići. I ovaj manastir su porušili Turci, a mještani su podigli novi, na mjestu gdje se sada nalazi.

Postoje sigurniji podaci da je manastir postojao u XVII vijeku (pominje se 1627., zatim 1694. i kasnije). U burnim oslobodilačkim ratovima tokom XIX vijeka manastir je više puta bio pljačkan i paljen. Manastirsko blago je prenijeto u druge manastire, kada su se 1809. godine iz manastira razišli monasi. Konačno je stradao u vrijeme pohoda Omer paše Latasa na Crnu Goru 1853. godine. Tada je turska vojska zapalila crkvu i konak. Tako piše T. Pejović, tada je nestao i poznati Župski ljetopis. Manastirska crkva i konak su ponovo izgrađeni 1881. godine. Iznad ulaznih vrata crkve je natpis: "Ovaj hram Svetoga Luke sagradi Nikola I knjaz crnogorski za dušu svom stricu knjazu Danilu 1881. godine."

Posljednjih godina XX vijeka manastir Sv. Luke u Nikšićkoj Župi je pretvoren u ženski manastir, sa razvijenom domaćom radinošću.

Manastir Kosijerevo, sa crkvom posvećenom Rođenju Bogorodice, prema narodnom predanju, podignut je u XIV vijeku, na lijevoj obali Trebišnjice. Više puta je bio paljen i pljačkan od strane Turaka. Godine 1807. Turci su srušili manastirsku crkvu, koja je obnovljena deset godina kasnije. Pominju se na natpisu iz 1864. godine, kada je izvršena velika obnova manastira, ktitori Hadži Dimitrije Dobrićevac i graditelj Toma Tomašević. Najveće stradanje manastira dogodilo se i u I svjetskom ratu, kada je 1914. godine vojska Austro-Ugarske do temelja srušila manastirsku crkvu i zapalila konak. Na mjesto porušene crkve podignuta je nova 1933. godine. T. Pejović piše: "Novo Kosijerevo nije ponovilo oblike i dimenzije srušenog hrama, već je proizvoljno sagrađeno u potpuno novom stilu, inspirisano crkvama moravske škole".

Manastir Ostrog, iako se nalazi u graničnom dijelu Opštine Danilovgrad, u Bjelopavlićima, uvijek je za Nikšićki kraj imao izuzetan značaj. Udaljen je od Nikšića oko 18 km, a povezan sa tri asfaltna puta: preko Bogetića, preko Careva mosta i Stubice i preko Kunka I Povije. Manastirski kompleks se nalazi ispod Ostroških greda (Bobija 1143), visoko iznad Bjelopavličke ravnice (Dobro polje 50 m). Gornji manastir je na nadmorskoj visini 889 m, a Donji manastir 639 m. Svetilište Sv. Vasilija Ostroškog Čudotvorca je najznačajniji centar pravoslavnog hodočašća u Crnoj Gori, a I mnogo šire.

Sv. Vasilije Ostroški rođen je u Mrkonjicima u Popovu polju, pod imenom Stojan Burković Jovanović, oko 1610. godine. Kao mitropolit prvi put se pominje 1639. godine. Jedno vrijeme je boravio u Cetinjskom manastiru, kod vladike Mardarija Kornećanina. Vladika Vasilije je otkupio sva imanja sela Gosceradica I Milanovica u Bjelopavlićima I poklonio ih manastiru. Umro je 1671. godine. Prema narodnom predanju, sedam godina poslije smrti njegovo tijelo je nađeno čitavo. Od tada se u maloj pećinskoj crkvi Sv. Vavedenja Bogorodice u Gornjem manastiru nalazi sarkofag sa svečevim moštima.

Za svoga života vladika Vasilije je bio poznat kao vrlo mudar, hrabar (organizovao je mnoge pobune protiv turske vlasti), veliki dobročinitelj I iscjeljitelj bolesnih-čudotvorac. Kod Crnogoraca je bilo uvijek vrlo prošireno vjerovanje u Sv. Vasilija Ostroškog. P. Rovinjski navodi da se u Ostrogu stalno događaju "iscjeljenja od raznih bolesti".

Istoričar S. Ćorović piše: "Nema čovjeka koji, približavajući se tome mjestu, ne osjeti neko čudnovato raspoloženje".

Gornji manastir Ostrog je uvučen u prirodno pećinsko udubljenje. Otvor pećine zatvara bijela fasada manastira sa istaknutim zvonikom i tako, vidan i sa većih udaljenosti, nezaboravno djeluje na svakog posjetioca. U Gornjem Ostrogu su dvije crkvice u adaptiranim pećinama. Gornja crkvice posvećena je Časnom krstu, oslikana je freskama koje je radio majstor Radul. Donja crkva Vavedenja Bogorodice, u kojoj je čivot Sv. Vasilija, takođe je oslikana freskama, ali su freske dosta slabo očuvane. Pored Gornjeg manastira prije petnaest godina podignut je novi konak.

Donji manastir Ostrog podignut je na zaravnjenom prostoru, terasastog izgleda. Najstariji dio manastirskog konaka podignut je 1742. godine, a crkva Sv. Trojice, podignuta na mjestu gdje je bila stara crkva, 1824. godine. U okviru manastirskog kompleksa su bogoslovska škola I drugi objekti.

Do Ostroga se dolazi magistralnim putem Podgorica-Nikšić, a podignut je I novi asfaltni put Ostrog-manastir Ždrebaonik kod Danilovgrada.

Džamija u Nikšiću jedan je od četiri džamije koje su u vrijeme turskog Nikšića postojale u gradu. P.Šobajić piše da je najstarija džamija u Nikšiću bila u Donjem gradu (unutar zidina Onogošta) i nju su podigli hercegovački muslimani, čim su došli u Nikšić. Ispred samih glavnih gradskih vrata bila je džamija Hadži-danusa, koju je podigao Hadži Husein Danević, doseljenik iz Risna. P.Šobajić piše da su u ovu džamiju išli siromašniji muslimani. Džamija nije imala minaret, pa su je zvali "Krnja džamija". Najveća i glavna džamija je bila Pašina džamija, pored bunara Pasinca, nju je podigao Mehmed paša "el gazija". U ovu džamiju su išli bogatiji "građani".

Četvrta džamija, jedina do danas očuvana, je džamija u Grudskoj mahali. Kako pišu S.Drobnjak i S.Šabotić podigao je Hadži Ismail Lekić, iz gradskog bratstva Mehmednikičak, 1804. godine (1219. godine po hidžri). Džamija ima kvadratnu osnovu. "U zidu koji je okrenut prema Meki nalazi se mihrab, ovalna niša, prema kojoj se vjernici okreću prilikom obavljanja dove (molitve)". Autori dalje navode: "Uz desni zid džamije, sa vanjske strane, gledano sa glavnog ulaza, smješten je kameni minaret visine oko 15m". Na kamenoj ploči iznad ulaznih vrata na arapskom jeziku je napisano kada je i ko podigao džamiju. S.Drobnjak i S.Šabotić upozoravaju da podatak, po kojem je džamija rađena, 1807. godine, kako piše P.Šobajić nije tačan. Oni navode: "Prema tabelarnom pregledu hidžretskih godina preračunatih u godine nove ere, koje je sačinio Zajnil Fajić, proizilazi da je pomenuta džamija u Nikšiću podignuta 1804. godine.

Na prostoru današnje Opštine Nikšić u vrijeme turske vladavine postojale su još džamije u Grahovu (nije poznata godina gradnje), Nudolu kod izvora Sivik (podignuta 1817. godine) i u Kazancima (podigao je Osman paša Kazanac-Papović, 1688.godine). Od ovih džamija ostao je samo dio minareta džamije u Kazancima (Golija).

Saborna crkva u Nikšiću, posvećena Sv. Vasiliju Ostroškom, veličanstvena je sakralna građevina koja dominira panoramom Nikšića. Podignuta je na Petrovoj glavici, zapadno od uzvišenja Trebjesa. Sa sjeverne strane je stara crkva Sv. Petra i Pavla i gradsko groblje, a sa južne strane dvorac kralja Nikole, što zajedno predstavlja urbanističku cjelinu dominantnu u cijelom Nikšićkom polju. Na zahtjev knjaza Nikole, Sinod Ruske pravoslavne crkve odredio je istaknutog inženjera Mihaila Mihailovica Preobraženskog, da izradi plan hrama u Nikšiću. Inženjer Preobraženski je stigao u Crnu Goru 1819. godine, upoznao knjaza Nikolu sa idejnom skicom plana crkve. Uz manje korekcije, koje su se odnosile na prilagođavanje oblika zvonika, po knjaževnoj želji, oblicima gradnje u Crnoj Gori, na Cetinju je postignut dogovor o izgledu saborne crkve.

U Onogoštu (br.33.1900) piše da je knjaz Nikola svečano položio kamen temeljac uz pucnje topova sa starog Onogošta, 4. jula 1895. godine.

Važno kulturno nasljedje koje treba sačuvati su svi ovi kulturno-vjerski objekti.